

Er gjerningsbeskrivelsen i straffeloven § 282 om mishandling i nære relasjoner hensiktsmessig utformet?

Straffeloven § 282 og § 283 retter seg mot mishandling i nære relasjoner. Bakgrunnen for straffebudene er de særegenheter som kjennetegner fysiske og psykiske krenkelser fra en nærstående. Straffebudene anvendes ofte i praksis, og hva som rammes av straffebudene, har flere ganger vært et tema i Høyesterett. Det er også knyttet stor politisk interesse til straffebudene, ikke minst når det gjelder effektiviteten rundt etterforskning og iringføring av mulige krenkelser.

Hva som rammes av § 282, fremgår av første ledd. Gjerningsbeskrivelsen rammer «den som ved trusler, tvang, frihetsberøvelse, vold eller andre krenkelser, alvorlig eller gjentatt mishandler» en person som nevnt i bokstav a til e. Gjerningsbeskrivelsen retter først og fremst oppmerksomheten mot handlemåten til gjerningspersonen. Hvorvidt det også kreves en kvalifisert virkning hos fornærmede, og hva denne i så fall må bestå i, er ikke klart. Hvis en kvalifisert virkning hos fornærmede er et straffbarhetsvilkår, må vilkåret forankres i ordet «mishandler».

Ordet «mishandler» kan forstås slik at det relaterer seg til gjerningspersonens

handlemåte og dermed oppstiller et vilkår som kommer i tillegg til vilkårene «trusler, tvang, frihetsberøvelse, vold eller andre krenkelser» og «alvorlig eller gjentatt». Alternativt kan ordet forstås slik at det bare stiller krav til virkningen hos fornærmede: Resultatet av gjerningspersonens handlemåte må være at fornærmede mishandles. I så fall er det rent språklig nærliggende å legge til grunn at ordet sikter til virkningen hos fornærmede på gjerningstidspunktet. Det er mindre nærliggende å forstå ordet slik at det (også) sikter til fornærmedes oppfatning om hva som kan komme til å skje på et senere tidspunkt. Et tredje alternativ er at ordet både innebærer et tilleggskrav til gjerningspersonens handlemåte og stiller krav til virkningen hos fornærmede.

Denne språklige uklarheten i straffebudet er i seg selv betenkelig. Uklarheten innebærer imidlertid også at lovgivers intensjon med straffebudet i begrenset grad gjenspeiles i gjerningsbeskrivelsen. Formålet med straffebudet er ikke først og fremst å ramme bestemte handlemåter fra gjerningspersonen, men virkningen eller den potensielle virkningen

hos fornærmede. Dette overordnede formålet ble uttalt i forarbeidene til straffeloven 1902 § 219, som § 282 viderefører (Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) side 37):

«Selve kjernen i straffeloven § 219 er den vedvarende og gjentakende krenkelsen og mishandlingen av den nærstående. I tillegg til krenkelsen av legeme og sjel, vil tillitsbruddet, den psykologiske bindingen mellom gjerningsmannen og offeret, og det at handlingen skjer i hjemmet, særprege denne typen vold. Det er disse elementene som gjør at offeret i begrenset grad kan føle seg trygg, og som forsterker frykten og risikoen for langvarige skadevirkninger hos offeret.»

Formålet med straffebudet er hensyntatt av Høyesterett ved at ordet «mishandler» tolkes slik at handlemåten til gjerningspersonen enten må ha skapt frykt hos fornærmede for nye lignende krenkelses eller ha vært egnet til å gjøre det, se Rt. 2014 side 695 (i avsnitt 14 og 15). Samtidig er ordet ikke tolket slik at kvalifisert utrygghet hos fornærmede er tilstrekkelig. Høyesterett stiller også krav til gjerningspersonens handlemåte, ut over at det må dreie seg om trusler, tvang, frihetsberøvelse, vold eller andre krenkelses som er alvorlige eller gjentatte. Nærmere bestemt tolker domstolen gjerningsbeskrivelsen slik at ordet «mishandler» viser at straffebudet bare rammer «mer kvalifiserte forhold» fra gjerningspersonen, se bl.a. HR-2019-621-A (avsnitt 18).

Dette tilleggskravet til gjerningspersonens handlemåte harmonerer mindre godt med lovgivers uttalte formål med straffebudet. Videre medfører tilleggskravet at ordet «mishandler» har to ulike funksjoner i straffebudet, noe som skaper uklarhet. Sist, men ikke minst, leder tilleggskravet til en for svak rettsbeskyttelse for fornærmede: Det er ikke tilstrekkelig at gjerningspersonen gjennom sine krenkelses skaper en kvalifisert utrygghet hos fornærmede, noe som særlig har betydning der gjerningspersonen gjentatte ganger anvender mer subtile metoder mot fornærmede.

Saken i HR-2019-621-A, der flertallet i Høyesterett kom til at tiltaltes handlemåte ikke oppfylte tilleggskravet, gir etter mitt syn et eksempel på en situasjon som bør rammes av straffebudet. I beruset tilstand hadde tiltalte en rekke ganger oppført seg aggressivt og krenkende overfor sin kone og ved én anledning vært voldelig. Fornærmede var en middelaldrende kvinne som opprinnelig var fra Thailand. Hun var vedvarende redd for at ektemannen skulle miste kontrollen og utøve vold, følte seg som en slave, og var svært engstelig for at ektemannen skulle trekke seg som referanseperson og sørge for at hun ble sendt tilbake til Thailand.

Lovgiver bør på ny vurdere utformingen av gjerningsbeskrivelsen i § 282 første ledd. Målet må være å utforme et straffebud som på en klar måte gjenspeiler hva lovgiver ønsker å ramme.

Ørnulf Øyen